

PAUL SALOPEK:
OUT OF EDEN WALK
Az ember(i)ség nyomában

Jorge Luis Borges írása, a *Homokkönyv* egy olyan könyvről szól, melynek, akár csak a homoknak, „nincs se eleje, se vége”. S bárhol ütjük fel, mindig van újabb oldal a lapok között. „E könyv oldalainak száma valóban végtelen. Egyik sem az első, egyik sem az utolsó” – írja Borges. A képzelet néha valóság lesz, s a valóság próbára teheti a képzeletet.

Paul Salopek, kétszeres Pulitzer-díjas amerikai újságíró-író, egy ilyen próbát képzelt el, gondolatainak és fizikai valóságának próbáját. Az ember Földet benépesítő útjának bejárását tervezte el, azt, hogy végigmegy az úton, melyen őseink jártak, Etiópiától, a Nagy-hasadékvölgytől kelet felé indulva, Dél-Amerika csücskéig, a Tűzföldre, 2013 januárjában, ötvenegy évesen indult a hét évre és 24 ezer mérföldre tervezett gyalogútjára. A hét évből már több lett, járvány és egyebek miatti kényszerpihenőivel együtt a tizedik évét tapossa az úton, a mérföldek végső száma meg majd valamikor kiderül, a „végén”. 2022 márciusában, az út 3361. napján 7850 mérföldnél tartott. A fizikai próbatétel teljesítésének sokan már ezt is elfogadnánk.

Mitől olyan fontos ez az út, a fizikai kihíváson túl? A szellemi, a spirituális kihívástól. A gyalogos, emberi tempótól. A reflexióktól. Az ember itt igazán ember, ebben a léptékben tudja igazán megérteni a helyzetét. Földközelen, „bakancs szinten”. „A nano-hírcímeket másokra hagyjuk. Megfigyeléseink epizodikusak lesznek, és mélyebb igazságok feltárására törekednek majd, amelyek a hatalmas, de gyakran figyelmen kívül hagyott terekben rejtőznek” – írta Salopek az induláskor.

Paul Salopek tehát elindult, és elkezdte tudósítani az emberiséget útjáról, lényegében arról, hogy mit is jelent embernek, emberiségnek lenni. Megy és megy, napégette sivatagban, hegyi hóban-fagyban. Alkalmi kísérőkkel megy, akik rövidebb-hosszabb szakaszon társául szegődnek. Helyi vezetők, természetkutatók, „mezei” biológusok kísérik, „naturalisták”, a szó legnemesebb értelmében, akik néha szintén írnak egy-egy kis fejezetet ebbe a virtuálisan valós homokkönyvbe. De döntően Salopek ír.

Miről? Mindenről, amivel és akivel találkozik, amivel szembesül. Mindenről, értően és szépen. Az út megpróbáltatásain túl a személyesen megtapasztalt valóságról. „Az ivóvíz súlya olyan érzékszervi élmény, amelyet a modern emberiség nagy része elfelejtett.” Ír a természeti-emberi szépségekről és a magunk előlédéz-

te rútságokról, múltbélíkről, maiakról. Háború, menekültek, éghajlatváltozás, társadalmi és természeti válságaink. S a mai jelenségeket is történelmi távlatba helyezi: „az emberi migráció meghatározó eleme kollektív narratívánknak, akár erőszakkal való fenyegetés, kétségbeesés, éhség, környezeti stressz vagy jobb lehetőségek keresése hajtja. A narratíva ma is ugyanaz, mint 70 000 évvel ezelőtt, amikor elhagytuk afrikai otthonunkat.”

Mi ez tehát? Érdekes útleírás? Útleírás és annál jóval több. Történelem, néprajz, földrajz, geológia, filozófia, szociológia, matematika, fizika, biológia, ökológia, s ki tudja, mi minden még. Szóba kerülnek az út egyes állomásaihoz kapcsolódó tudósok, például az emberi evolúciót Kelet-Afrikában kutató *Tim White*, vagy a Közép-Ázsiában magyar nép- és nyelveredetet kutató *Vámbéry Ármin*. A nulla (egyik?) első, kőbe véssett előfordulása az 1200 évvel ezelőtti Indiában, a sivatagi ivóvízhűtés fizikája, a fényszennyezés nélküli csillagos égbolt, az éppen bejárt flóra és fauna. Az első világháborús sarikamisi csata a Kaukázus hegyei- nek embertelen hidegében, a dél-nyugat Kínában élő *moszó* (mosuo) kisebbség matrilineáris társadalmi berendezkedése, népek-csoportok-hitek, élet- és termelési módok, kiháló kézműves foglalkozások. „A tömeges afázia elől sehol nem lehet elmenekülni. Az emberi tudás teljes rendszereinek kihalása. Életmódok, amelyek a környezet és az emberi kéz közötti ősi alkalmazkodáson alapulnak. Egy kerék hatalmas, láthatatlan és végső fordítása” – írja a mianmari szekérkerék készítőről szóló, *A felejtés kereke* című fejezetben.

Lába, szeme előtt a kiháló élővilág is, meg a még megmaradt szigetek. A dél-nyugat-kínai *Gaoligong* hegység, a biodiverzitás „Zöld bárkája”. Az elmúlt években „olyan kontinenseken túráztam, melyeken az ember eltüntette a vadvilágot. A Gaoligong vigaszlehetőséget jelent. A bolygó biodiverzitásának egyik utolsó megmaradt boltozata: pillantás az egykoron nyüzsgő Földre.” Az ember tüntette el, az embernek kell visszavadítania a világot, mint David Attenborough mondja személyes vallomásában (*Egy élet a bolygónkon*, Park Könyvkiadó, 2020).

Az ember, az emberiség Salopek üzenetének címzettje. S az üzenet: helyünk a világban és helyünk egymás között. Száz mérföldenként bemutat egy-egy ott élő embert, pillanatfelvételekből tabló az emberiségről. Meg arról, mit teszünk saját élőhelyünkkel. Vendégíróként *Owen Gaffney* az ember dominálta jelenlegi Föld-korszak súlyos problémáiról ír a *Walking the Anthropocene* című fejezetben.

Igen, persze, de hát a fejlődés, a civilizáció, a sokasodó emberiség és a növekvő emberi szükségletek... Valóban. Salopek egyik első kísérőjénél a textilövre tűzött *jile*, az etiópiai afarok hagyományos, ívelt töre mellett ott van egy mobiltelefon. A Jünnan (Yunnan) hegyei közt megbújó, tízházás, „holdbázisnyira elszigetelt” településre ma már betonút vezet, villanyvezeték és mobiltelefon torony van, internetelérhetőséggel. S persze az út azonnali, digitális dokumentálása-közreadása sem volna lehetséges mai technológiai eszközök nélkül. Hogy a sivatagból, az erdőből, a hegyről is el lehessen küldeni az írást, a képet, a hangot. De a Covid

miatti mianmari lezárások okán tett kényszerű repülőút 2021 őszén szinte sokkolja Salopeket: „2013 óta először ültem repülőre, és ugrottam előre – Kínába. Hogyan írjak le egy ilyen élményt, miután eddigi életem hatodát bakancsszinten töltöttem? Részegség. Mérgező mámor. A meg nem küzdött sebesség úgy nyomta a mellkasomat, mint egy idegen bolygó gravitációja. Reklámoktól nyüstölve – az ipari házalás elfeledett gyötrelmei támadják a fülemet és a szememet – kísérteties repülőtereken toporogtam. Megöregedtem. Homlokomon a ráncok elmélyültek, válaszúttá gyűrődtek.”

Válaszút előtt állunk, valóban? Van még lehetőségünk, választhatunk még? Mit mond, mit sugall ez a félig homokkönyv? Mert hát eleje van, de vége – egyelőre – nincs. És bárhol fellapozható, olvasható. Nekünk s velünk íródik, nekünk és rólunk szól, mi fogjuk döntéseinkkel, magatartásunkkal kialakítani, mi lesz a vége.

Egy olvasó az egyik fejezethez fűzött megjegyzésében ezt írta: „Érdekes lesz, ha valaki 60 000 év múlva ismét követi azt az utat, amelyen Ön jár, és látja, hogy az emberek még mindig használnak-e íjat és nyilakat a viták megoldására, ahelyett, hogy együttérzést, empátiát, megbocsátást és toleranciát tanulnának, amit nem tanultak meg jól használni az első 60 000 évben.”

Paul Salopek pedig csak megy és megy, és írja véges-végtelen homokkönyvét, folyamatosan tudósítva minket, az emberiséget, arról, hogy mit jelent embernek, emberiségnek lenni. Tanulhatunk tőle.

(Paul Salopek: Out of Eden Walk. <https://www.nationalgeographic.org/projects/out-of-eden-walk/#section-0> magyarul: <https://ng.24.hu/?s=salopek>. Nyomtatásban a National Geographic Magazin számaiban.)

Szántó R. Tibor

a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság korábbi főtitkára